

Dorota Mróz

Prokuratura Sądu Apelacyjnego w Toruniu w dwudziestoleciu międzywojennym

---

Rocznik Toruński 35, 55-76

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Prokuratura Sądu Apelacyjnego w Toruniu w dwudziestoleciu międzywojennym

*Dorota Mróz
Instytut Historii i Archiwistyki
UMK Toruń*

W ostatnich latach w środowisku prawników przegłosowana została koncepcja utworzenia sądu apelacyjnego dla województwa kujawsko-pomorskiego. Miejscem lokalizacji miała być Bydgoszcz bądź Toruń. Za Bydgoszczą przeważały zaproponowany przez prezydenta miasta Bydgoszczy nowo wyremontowany budynek, jak i możliwość przekształcenia delegatury Instytutu Pamięci Narodowej w samodzielny oddział¹. Za Toruniem miał przemawiać fakt „bliskości” z wydziałem prawa UMK, a więc z wysoce wykwalifikowanym środowiskiem prawników. Drugim argumentem była historia samej instytucji. Tuż po odzyskaniu niepodległości to właśnie Toruń był miejscem siedziby sądu apelacyjnego dla województwa pomorskiego². Niestety, wiemy już, że minister sprawiedliwości odrzucił projekt powołania w naszym województwie sądu najwyższej instancji, warto jednak chwilę uwagi poświęcić tradycji, co z kolei może stać się przyczynkiem do dalszych rozważań nad potrzebą recypowania ówczesnych rozwiązań do sytuacji dziś.

¹ Art. 17 ustawy z dnia 18 XII 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dziennik Ustaw [dalej cyt.: DzU] 2007, nr 63, poz. 424 z późn. zmianami) mówi, iż oddziały IPN-u tworzyć można jedynie w miejscowościach, gdzie znajdują się sądy apelacyjne; w innych miastach mogą być utworzone jedynie delegatury Instytutu.

² Bydgoszcz należała wówczas do innego województwa, nie stanowiła więc bezpośredniej konkurencji.

Niniejszy artykuł poświęcony jest Prokuraturze Sądu Apelacyjnego w Toruniu, urzędującej od dnia 18 I 1920 r.³ do końca roku 1933.

Ustrój i organizacja sądownictwa

Nie wdając się w szczegóły dotyczące procesu przejmowania sądownictwa przez władze polskie⁴, wypada jedynie przypomnieć, jak kwestia ta uregulowana została na obszarze byłej dzielnicy pruskiej (apelacja poznańska i toruńska), która to na mocy Traktatu Wersalskiego została odłączona od Niemiec i włączona do Polski. Tu przejęcie wymiaru sprawiedliwości przez II Rzeczpospolitą Polską następowало stopniowo, tj. w miarę zajmowania tego obszaru przez wojsko⁵, co z kolei znacznie opóźniło cały proces w porównaniu z pozostałym obszarem państwa polskiego. Ostatecznie rozpoczęcie wykonywania wymiaru sprawiedliwości na obszarze należącym do Sądu Apelacyjnego w Poznaniu nastąpiło 15 II 1920 r., a na obszarze należącym do Sądu Apelacyjnego w Toruniu 1 III 1920 r.⁶ Tak więc dzień 1 III 1920 r. określany jest jako ten, w którym Departament Sprawiedliwości Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej objął zakresem swojego działania cały obszar byłego zaboru pruskiego.

Nieco szybszym torem biegła kwestia ustroju i organizacji wewnętrznej sądownictwa, w tym prokuratur. W pierwszej dekadzie istnienia II Rzeczypospolitej na terenie b. dzielnicy pruskiej utrzymano

---

³ A. Perlińska, *Prokuratura Sądu Apelacyjnego w Toruniu (1919) 1921–1933 (1936)*, (dalej cyt. PSAwT) – wstęp do inwentarza, maszynopis, Archiwum Państwowe w Bydgoszczy (dalej cyt. APB), s. 4 – dane z czerwca 2007 r., sytuacja ta uległa zmianie, gdyż według bazy SEZAM z dnia 4 IV 2008 r. do zespołu dodano 235 j.a., a granica chronologiczna uległa przesunięciu z 1919 r. na 1908 r. (szerzej zob. <http://baza.archiwa.gov.pl/sezam/sezam.php>).

⁴ M.in. M. Materniak-Pawłowska, *Ustrój sądownictwa powszechnego w II Rzeczypospolitej*, Poznań 2003; J. Gudowski, *Historia prawa o ustroju sądów powszechnych z 1928 r.*, Przegląd Sądowy, nr 1, 2003, s. 3–27; R. Stefański, *Prokuratura II Rzeczypospolitej (Zagadnienia ustrojowe)*, Przegląd Sądowy, nr 5–6, 1992, s. 70–85.

⁵ R. Stefański, *op.cit.*, s. 75.

⁶ Rozporządzenie Ministra b. Dzielnicy Pruskiej z dnia 15 XII 1919 r. o przejściu wymiaru sprawiedliwości na Rzeczpospolitą Polską (Tygodnik Urzędowy [dalej cyt.: Tyg. Urz.] z 1919 r., nr 70, s. 409).

niemiecką ustawę o ustroju sądownictwa z dnia 27 I 1877 r. z późniejszymi nowelizacjami z 1898, 1909 i 1920 r.⁷ Właściwie do momentu unifikacji sądownictwa, wprowadzonej ustawą z 1928 r., wszelkie przepisy mówiące o ustroju urzędów prokuratorskich zawarte były w aktach prawnych dotyczących sądów powszechnych⁸. Jedynie na terenie byłego zaboru rosyjskiego wprowadzono odrębną instrukcję dla tychże jednostek⁹.

W momencie odzyskiwania niepodległości na terenie b. dzielnicy pruskiej znajdowało się łącznie 177 sądów, w tym 157 sądów powiatowych (Amtsgerichte), 18 sądów krajowych (Landgerichte) i 2 wyższe sądy krajowe (Oberlandesgerichte). Najwyższą instancją był Sąd Rzeszy w Lipsku, obejmujący swoją jurysdykcją całą Rzeszę Niemiecką¹⁰. Rozporządzenie z dnia 15 XII 1919 r. zmieniło niemieckie nazwy powyżej wymienionych sądów na nazwy polskie. Tak więc odąd sądy te nosiły nazwy: powiatowe, okręgowe i apelacyjne, a kompetencje Sądu w Lipsku, na mocy ustawy z dnia 1 VIII 1919 r. o tymczasowej organizacji zarządu b. dzielnicy pruskiej¹¹, przeszły na Sąd Najwyższy w Warszawie¹².

Do momentu wspomnianej już unifikacji sądownictwa organizacja prokuratury na terenie b. dzielnicy pruskiej przedstawiała się nieco odmiennie w stosunku do prokuratur z pozostałego terenu¹³. Dopiero

---

⁷ J. Gudowski, *op.cit.*, s. 12.

⁸ Dla terenu b. zaboru austriackiego nadal obowiązywały akty prawne wprowadzone w 1896 i 1897 r. oraz dekret Naczelnika Państwa z dnia 8 II 1919 r. (*Dziennik Praw Państwa Polskiego*, 1919, nr 15, poz. 100).

⁹ Tymczasowa instrukcja ogólna dla sądów Królestwa Polskiego z dnia 21 VIII 1917 r. (*Dziennik Urzędowy* [dalej cyt.: *Dz. Urz.*] Departamentu Sprawiedliwości Tymczasowej Rady Stanu, nr 2, poz. 4).

¹⁰ J. Gudowski, *op.cit.*, s. 12.

¹¹ Ustawa z dnia 1 VIII 1919 r. o tymczasowej organizacji zarządu b. dzielnicy pruskiej (*Tyg. Urz.* z 1919 r., nr 61, s. 319).

¹² M. Materniak-Pawłowska, *op.cit.*, s. 125.

¹³ Przy sądach powiatowych w siedzibach sądów okręgowych istniała podprokuratura przy sądzie powiatowym, która była wspólna dla wszystkich okręgów powiatowych wchodzących w skład danego okręgu sądu okręgowego. Poza tym szef departamentu sprawiedliwości miał prawo tworzenia podprokuratury przy sądzie powiatowym poza siedzibą sądu okręgowego. Na pozostałym terenie Polski takiej możliwości nie było. Urzędy prokuratorskie funkcjonowały tylko przy sądach apelacyjnych i okręgo-

1 I 1929 r., a więc po wejściu w życie wspomnianego już rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 II 1928 r.¹⁴, kwestia ta została ujednoczona. Tym razem, zgodnie z postanowieniami ustawy, wewnętrzne urządowanie prokuratur omówione zostało w oddzielnych regulaminach¹⁵. Jak więc zorganizowana była prokuratura apelacyjna? Otóż był to urząd państwowy, podporządkowany bezpośrednio ministrowi sprawiedliwości jako naczelnemu prokuratorowi, któremu to z kolei przysługiwało prawo nadzoru i kierownictwa w stosunku do wszystkich prokuratur¹⁶. Naczelnemu prokuratorowi podlegali prokuratorzy wszystkich stopni, bezpośrednio zaś – prokuratorzy apelacyjni i pierwszy prokurator Sądu Najwyższego¹⁷. Od tego momentu prokuratury funkcjonowały przy Sądzie Najwyższym, sądach apelacyjnych i sądach okręgowych¹⁸.

Kompetencje prokuratury

Prokuratura okresu międzywojennego była w zasadzie wyłącznie organem w zakresie ścigania karnego. Do zakresu jej obowiązków należało prowadzenie dochodzeń za pośrednictwem policji państwo-

---

wych, a na terenie b. zaboru austriackiego, jak i na terenie Spiszu i Orawy, gdzie obowiązywało ustawodawstwo węgierskie, oskarżenia publiczne przed sądami powiatowymi reprezentowali tzw. funkcjonariusze prokuratury, nie mający kwalifikacji do urzędu prokuratorskiego. Poza tym na terenie całego kraju funkcjonowały prokuratury przy sądach okręgowych i apelacyjnych, jednak wewnętrzna ich organizacja także się różniła. Na obszarze Królestwa Polskiego, zaboru austriackiego, jak i Spiszu i Orawy urząd prokuratorski sprawowali prokuratorzy i podprokuratorzy, a na terenie b. dzielnic pruskiej przy sądzie okręgowym dodatkowo urzędowali podprokuratorzy pomocniczy oraz komisaryjni, a przy sądzie apelacyjnym, oprócz prokuratora i podprokuratora, urzędował także zastępca prokuratora.

¹⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 II 1928 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (DzU, 1928, nr 12, poz. 93).

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 VI 1929 r. – Regulamin urządowania prokuratur sądów apelacyjnych i okręgowych (DzU, 1929, nr 46, poz. 382), z późniejszymi zmianami (DzU, 1931, nr 102, poz. 784 oraz DzU, 1932, nr 110, poz. 910).

¹⁶ *Historia państwa i prawa Polski*, red. J. Bardach, cz. II, 1918–1939, red. F. Ryszka, Warszawa 1968, s. 36; więcej na ten temat zob. także: R. Stefański, op.cit.

¹⁷ R. Stefański, op.cit., s. 78.

¹⁸ *Ibid.*, s. 77.

wej, występowanie przed sądem karnym w charakterze oskarżyciela publicznego (funkcja ta stanowiła monopol prokuratury w przypadku występowania przed sądem karnym, przed sądem grodzkim bowiem w charakterze oskarżyciela publicznego występowała policja państwowa lub organy administracji państwowej; prokurator mógł jedynie udzielać pomocnych wskazówek), nadzór penitencjarny, który obejmował wszelkie jej czynności w zakresie wykonywania kary (zarządzenia co do jej wykonywania, podejmowanie decyzji o odroczeniu lub przerwie w wykonywaniu kary), kontrolę nad całokształtem życia więziennego, czuwanie nad legalnością uwięzienia i prawidłowego wykonania kary¹⁹.

W sprawach cywilnych uprawnienia prokuratury sprowadzone były do minimum²⁰. Tutaj jej udział wymagany był jedynie w sporach jurysdykcyjnych między władzami sądowymi a administracyjnymi, sprawach, w których zarzucano fałszerstwo dokumentów, sprawach małżeńskich i o prawość pochodzenia, gdy nie było strony pozwanej, sprawach o zasądzenie szkód i strat wyrządzonych wskutek rozporządzeń urzędników administracyjnych lub urzędników sądowych²¹.

Zakres terytorialny Prokuratury

Jak wiadomo, przy organizacji centralnych urzędów ważne jest, by miały swą siedzibę w miejscu łatwo dostępnym dla obywateli. Takim też miejscem był Toruń. Swoim zakresem omawiana Prokuratura obejmowała cztery prokuratury sądów okręgowych: w Toruniu, Grudziądzu, Chojnicach i Gdyni²². Toruńska Prokuratura Okręgowa wraz z jej oddziałem zamiejscowym w Brodnicy została przejęta przez władze polskie 18 I 1920 r. Do jej okręgu należały następujące powiaty: Toruń-Miasto, Toruń-Wieś, chełmiński, wąbrzeski, brodnicki, lubawski

---

¹⁹ *Historia państwa i prawa*, s. 40–42.

²⁰ *Ibid.*

²¹ Instrukcja dla urzędów prokuratorskich (Dz. Urz. Królewsko-Polskiego Ministerstwa Sprawiedliwości z 1918, nr 19, poz. 21).

²² Ustalenie okręgów sądowych na obszarze byłej dzielnicy pruskiej zostało uregulowane Rozporządzeniem o organizacji sądów w byłej dzielnicy pruskiej z dnia 15 XII 1919 r. (Tyg. Urz. z 1919 r., nr 70, s. 410).

i działowski²³. Przejęcie drugiej z wymienionych Prokuratur Okręgowych – Grudziądzkiej nastąpiło 22 I 1920 r. Do jej okręgu należały powiaty takie jak: Grudziądz-Miasto, Grudziądz-Powiat, Świecie, Nowe i obwód Sądu Grodzkiego w Gniewie²⁴. W skład okręgu Prokuratury w Chojnicach wchodziły powiaty: chojnicki, kościerski, sepoleński, tucholski, obwód oddziału zamiejscowego w Starogardzie (od 5 II 1920 do 30 IX 1932 r. w Starogardzie istniała samoistna prokuratura okręgowa, po przeniesieniu sądu okręgowego do Gdyni utworzono Oddział Zamiejscowy Prokuratury Sądu Apelacyjnego w Chojnicach z siedzibą w Starogardzie, do którego należały: powiat starogardzki, Tczew i część powiatu kościerskiego)²⁵. Prokuratura Sądu Okręgowego w Gdyni utworzona została dnia 1 X 1933 r. równocześnie z Sądem Okręgowym w Gdyni. Przejęła agendy Oddziału Zamiejscowego Starogardzkiej Prokuratury, który to oddział miał swoją siedzibę w Wejherowie (od 1 XII 1931 r. w Gdyni)²⁶.

Siedziba

Początkowo siedzibą Prokuratury był gmach Toruńskiego Sądu Okręgowego przy ul. Piekary, w którym zajmowała dwa pokoje²⁷. Sytuacja ta wynikała z powodu braku osobnych lokali. Następnie Prokuraturę przeniesiono do gmachu Sądu Grodzkiego, znajdującego się przy ul. Fosa Staromiejska 1, gdzie wyznaczono jej cztery pokoje na pierwszym piętrze. Niezbędne urządzenia biurowe wypożyczono od toruńskich sądów, a dopiero później, po uzbieraniu odpowiednich funduszy, zakupiono własne. W 1929 r. do gmachu Sądu Grodzkiego dobudowano nowy budynek, w którym siedem odpowiednio meblowanych pokoi zajęła właśnie Prokuratura Apelacyjna (ryc. 1)²⁸.

---

²³ T. Pietrykowski, *Sąd Apelacyjny w Toruniu 1920–1933*, Toruń 1934, s. 80–81.

²⁴ *Ibid.*, s. 83.

²⁵ *Ibid.*, s. 85–87.

²⁶ *Ibid.*, s. 88–89.

²⁷ *Ibid.*, s. 32.

²⁸ *Ibid.*, APB, PSAwT, sygn. 138 – Zamknięcie Sądu Apelacyjnego w Toruniu (rewizja składu etatów prokuratorskich i urzędniczych).

Ryc. 1. Gmach Sądu Apelacyjnego i Sądu Grodzkiego w Toruniu w dwudziestoleciu międzywojennym (fot. z: T. Pietrykowski, *Sąd Apelacyjny w Toruniu 1920–1933*)

O siedzibie, a także urzędowaniu danej instytucji informowały tablice orientacyjne montowane na budynkach. W okresie dwudziestolecia międzywojennego wydano wiele rozporządzeń dotyczących umieszczania takich tablic, a także oznaczania poszczególnych pokoi w urzędach. Między innymi w 1928 r. wyszedł okólnik Ministerstwa Sprawiedliwości skierowany bezpośrednio do osób stojących na czele urzędów wymiaru sprawiedliwości²⁹, z którego jasno wynika, iż tablice powinny być zamieszczone na zewnątrz wszystkich budynków wymiaru sprawiedliwości zaraz przy wejściu. Poza tym tuż przy wejściu, wewnątrz, powinny znajdować się tablice podające rozkład czynności załatwianych w budynku i numery pokoi, w których załatwia się dane rodzaje spraw. Poza tym powinny się tam znaleźć informacje o godzinach przyjmowania interesantów lub o załatwianiu danej kategorii

²⁹ Okólnik nr 1402/II.A./28 w sprawie tablic orientacyjnych w sądach i urzędach wymiaru sprawiedliwości (Dz. Urz. Ministerstwa Sprawiedliwości z 1928 r., nr 14, s. 254).

spraw³⁰. Okólnik ten przewidywał także oznaczanie liczbami porządkowymi i napisami wskazującymi ich przeznaczenie wszystkich lokali w budynku oraz umieszczanie na drzwiach wejściowych każdego biura informacji, jakiego rodzaju sprawy załatwia się w tym biurze. Pod tymi informacjami powinny także znaleźć się nazwiska, stanowiska służbowe i rodzaj zatrudnienia pracujących w tym biurze osób. Oznaczenia te miały przysłużyć się usprawnieniu funkcjonowania danej jednostki³¹.

Jednak, wraz ze wzrostem napływających do omawianego urzędu spraw, dotychczasowe pomieszczenia okazały się niewystarczające. W celu wygodniejszego rozmieszczenia biur, latem 1932 r. miasto zaoferowało Sądowi Apelacyjnemu dzierżawę budynku przy ulicy Chełmińskiej, a więc opodal gmachów sądowych³². W 22 pokojach mieszczących się w tymże budynku swoje biura miały urządzić dwie prokuratury – apelacyjna i okręgowa. Jednak z powodu zamknięcia działalności Toruńskiego Sądu Apelacyjnego, o czym później, przedsięwzięcie to nie doszło do skutku³³.

Pracownicy Prokuratury

Powszechnie wiadomo, że odpowiednio wykwalifikowana kadra ma decydujący wpływ na sprawne funkcjonowanie urzędu. Warto więc poświęcić jej nieco więcej miejsca. Tuż po ogłoszeniu Traktatu Wersalskiego, na mocy którego ziemia pomorska przyznana została Polsce, kadra sądowa nie była skłonna do kontynuowania pracy w sądach i prokuraturach dla nowego zwierzchnika państwowego. Z powodu niedopuszczania Polaków do pracy w sądzie na Pomorzu brakowało odpowiednio wykwalifikowanych pracowników³⁴. Na zjeździe

---

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

³² APB, Sąd Apelacyjny w Toruniu z lat 1920–1933 [1934–1937], sygn. 7 – Uwagi w sprawie przedstawionego Sejmowi projektu zniesienia Sądu Apelacyjnego w Toruniu i włączenia do okręgu apelacyjnego w Poznaniu, s. 5.

³³ Ibid.

³⁴ T. Pietrykowski, op.cit., s. 7.

prawników w Poznaniu w listopadzie 1918 r. poruszono kwestię szkolenia kadry sądowniczej³⁵. Podjęto wówczas także decyzję o obsadzeniu stanowisk sądowych prawnikami – Polakami³⁶. Problem ten rozwiązywano stopniowo. W sierpniu 1920 r. Szef Departamentu Sprawiedliwości wydał okólnik informujący, że od dnia 5 VIII 1920 r. przyjmowanie osób narodowości niemieckiej na posady urzędnicze zastrzeżona jest dla siebie. To samo odnosiło się do mianowania osób będących już w służbie sądowej. Jednak warunkiem składania wniosków o przyjęcie do pracy była biegła znajomość języka polskiego w słowie i piśmie³⁷.

Do 1921 r. w dużej mierze udało się doprowadzić do zmiany sytuacji zatrudnienia w wymiarze sprawiedliwości. Na wezwanie Departamentu Sprawiedliwości, który nawoływał do akcji spolszczenia w byłym zaborze pruskim, odpowiedzieli przede wszystkim prawnicy z Małopolski. To głównie oni zajęli miejsca po Niemcach³⁸. Nie znalazło to jednak odbicia w przypadku personelu wyższych urzędników Toruńskiej Prokuratury Apelacyjnej. Zgłaszali się tutaj chętni przede wszystkim z Torunia i okolic.

W okresie istnienia omawianego urzędu na stanowisku prokuratora zasiadały kolejno cztery osoby. Na pierwszego prokuratora Sądu Apelacyjnego w Toruniu powołany został prokurator Sądu Okręgowego w Łodzi, dr Edmund Łukanowski (ryc. 2), urodzony 28 X 1877 r. w Poznaniu. Łukanowski odbył studia we Wrocławiu i w Berlinie, gdzie również zdał egzamin sędziowski. W 1908 r. nie podjął jednak

---

³⁵ 16 XI 1918 r. zwołano do Poznania Zjazd polskich prawników, którego skutkiem było powołanie Wydziału Prawników w celu między innymi przygotowania polskiego sądownictwa do przyłączenia dzielnicy pruskiej do Polski. Oprócz tej sprawy opracowywano także kwestię zatrudnienia prawników – Polaków, którzy szybko mogliby objąć wyznaczone im stanowiska, oraz kształcenia nowych (M. Materniak-Pawłowska, op.cit., s. 38).

³⁶ M. Materniak-Pawłowska, op.cit., s. 38.

³⁷ APB, PSAwT, sygn. 3 – Okólniki, zarządzenia organizacyjne i sprawozdania w sprawach osobowych ogółu lub pewnej grupy urzędników prokuraturii, ogólny przegląd obsady urzędu, sprawy umorzenia lub redukcje personelu – akta generalne (dalej cyt.: APB, sygn. 3), Okólnik 135 z 5 VIII 1920 r. do Prezesów Sądów Apelacyjnych i Prokuratorów przy Sądach Apelacyjnych.

³⁸ S. Płaza, *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, cz. 3, *Okres międzywojenny*, Kraków 2002, s. 526.

pracy na stanowisku sędziego, lecz otworzył kancelarię adwokacką w Środzie (Wlkp.), następnie w Berlinie i Ostrowie Wlkp. Podczas odbywania służby wojskowej w wojsku niemieckim, przez cały 1917 r. pełnił funkcję sędziego wojskowego przy Gubernialnym Sądzie Wojskowym w Poznaniu. Rok później powołano go do służby w sądownictwie b. Królestwa Polskiego. 15 V 1918 r. został mianowany prokuratorem Sądu Okręgowego w Łodzi. Dnia 2 II 1920 r. przeniesiono go do Torunia. Ponieważ nadal pełnił obowiązki prokuratora Sądu w Łodzi, prace związane ze zorganizowaniem Prokuratury Sądu Apelacyjnego w Toruniu wykonywał jego zastępca, dr Zygmunt Lewandowski. 10 V 1926 r. dr Łukanowski przeszedł, na własne życzenie, na emeryturę. We wrześniu 1926 r. otworzył kancelarię adwokacką w Katowicach, w grudniu tego samego roku mianowano go notariuszem³⁹.

Miejsce Łukanowskiego zajął, pełniący dotychczas funkcję zastępcy, dr Zygmunt Lewandowski (ryc. 3), mianowany na to stanowisko 26 VI 1926 r. Lewandowski urodził się 26 VIII 1876 r. w Bochni (województwo krakowskie), studia ukończył w Krakowie. W 1898 r. rozpoczął aplikację w sądzie krakowskim, dwa lata później, po złożeniu egzaminu sędziowskiego, mianowano go sędzią i przydzielono do służby w Prokuraturze Sądu Okręgowego w Wadowicach. W 1907 r. pełnił funkcję zastępcy prokuratora okręgowego w Rzeszowie, następnie, w tym samym charakterze, w Wadowicach, a w 1912 r. w Krakowie. W 1915 r. mianowany został prokuratorem ad personam, rok później prokuratorem Sądu Okręgowego w Wadowicach. W latach 1919–1920 pracował w Ministerstwie b. Dzielnicy Pruskiej w Poznaniu. W styczniu 1920 r. objął stanowisko zastępcy prokuratora Sądu Apelacyjnego w Toruniu, w lutym 1924 r. mianowany został sędzią, a 26 VI 1926 r. prokuratorem. W kwietniu 1929 r. dra Lewandowskiego przeniesiono na równorzędne stanowisko do Katowic⁴⁰. Na stanowisko toruńskiego prokuratora powołano Stanisława Janickiego.

Janicki (ryc. 4) urodził się w 1880 r. w Nikławicach (powiat lwowski). Studia odbył na wydziałach prawnych uniwersytetu wiedeńskiego i lwowskiego. W 1902 r., po zdaniu egzaminów państwowych, wstąpił

---

³⁹ T. Pietrykowski, op.cit., s. 29–30.

⁴⁰ Ibid., s. 30.

Ryc. 2. Dr Edward Łukanowski
(fot. z: T. Pietrykowski, *Sąd Apela-
cyjny w Toruniu 1920–1933*)

Ryc. 3. Dr Zygmunt Lewandowski
(fot. z: T. Pietrykowski, *Sąd Apela-
cyjny w Toruniu 1920–1933*)

Ryc. 4. Stanisław Janicki
(fot. z: T. Pietrykowski, *Sąd Apela-
cyjny w Toruniu 1920–1933*)

Ryc. 5. Karol Jawornik
(fot. z: T. Pietrykowski, *Sąd Apela-
cyjny w Toruniu 1920–1933*)

do służby sądowej w b. dzielnicy austriackiej. Na stanowisku sędziego pracował w Drohobyczu, Śniatynie i w Zabłotowie. Następnie pracował także na stanowisku zastępcy prokuratora. W 1919 r. przeniósł się na teren b. dzielnicy pruskiej. Kilka miesięcy służył w armii gen. Hallera, następnie został kierownikiem delegatury Prokuratury w Brodnicy. W 1920 r. mianowano go prokuratorem Sądu Okręgowego w Chojnicach, wkrótce jednak przeniesiono go do Gniezna. W styczniu 1929 r. objął stanowisko prokuratora Sądu Apelacyjnego w Toruniu, który to urząd piastował do kwietnia 1930 r., po czym został wiceprezesem Sądu Apelacyjnego we Lwowie, a następnie prokuratorem Sądu Najwyższego w Warszawie⁴¹.

Dnia 26 IV 1930 r. stanowisko prokuratora sądu w Toruniu objął były prokurator Sądu Okręgowego w Ostrowie Wielkopolskim, Karol Jawornik (ryc. 5), urodzony 2 XI 1880 r. w Brzesku (woj. krakowskie). Jawornik ukończył studia na uniwersytecie w Krakowie. 2 VIII 1907 r. wstąpił do służby sędziowskiej, po czym mianowany został sędzią, zajmując to stanowisko w Mielcu i Ropczycach (Małopolska). Dnia 28 VIII 1917 r. powołano go na zastępcę prokuratora w Rzeszowie. Dwa lata później przeniósł się na teren b. dzielnicy pruskiej, gdzie 27 XII 1919 r. mianowano go prokuratorem przy Sądzie Okręgowym w Poznaniu, następnie, w 1921 r., w Ostrowie Wielkopolskim, a 18 II 1930 r. objął stanowisko prokuratora Sądu Apelacyjnego w Toruniu, gdzie pozostał do likwidacji Prokuratury w 1933 r.⁴²

Z powyższego tekstu wynika, że osoba pracująca na stanowisku prokuratora w Toruniu była do tej funkcji odpowiednio przygotowana dzięki swojemu wykształceniu oraz doświadczeniu. Możemy więc zaryzykować stwierdzenie, że wykonywała powierzony zawód profesjonalnie.

Poza prokuratorem, stojącym na czele urzędu, w Prokuraturze Toruńskiej istniała także osoba pełniąca funkcje zastępcy prokuratora. Jak już wcześniej wspomniano, pierwszym z nich był dr Lewandowski, który sprawował ten urząd do 1926 r.⁴³ Niestety z powodu fragmentarycznego zachowania się akt nie wiadomo, kto następnie zasia-

---

⁴¹ Ibid., s. 30–31; A. Perlińska, op.cit., s. 5.

⁴² T. Pietrykowski, op.cit., s. 31.

⁴³ APB, sygn. 3.

dał na tym stanowisku i czy w ogóle ono istniało. Wiemy natomiast, że funkcję podprokuratora pełnił Bulmerincq, i to przynajmniej do 1931 r.⁴⁴

Jak już wspomniano, kiedy Polska odzyskała swą niepodległość pełną parą ruszyły prace nad organizacją wymiaru sprawiedliwości i nową kadrami tych instytucji. Poza kwestiami dotyczącymi przyjmowania wyższych urzędników podjęto także prace nad mianowaniem urzędników średnich. Już w 1919 r. wydano szereg rozporządzeń mówiących o zatrudnianiu poszczególnych kandydatów na odpowiednie stanowiska pracy. Pierwsze z nich, wydane w 1919 r., przedstawiało rodzaj tych stanowisk w poszczególnych sądach, podział urzędników prokuratury na kategorie oraz podział urzędników sekretariatu na stopnie⁴⁵. Kolejne rozporządzenie wydane w 1920 r. dotyczyło służby przygotowawczej urzędników⁴⁶ oraz sądowych urzędników kancelaryjnych⁴⁷. W obydwu przedstawione zostały wymagania dotyczące kandydatów ubiegających się o stanowiska urzędnicze oraz zdobywania poszczególnych stopni kariery zawodowej⁴⁸.

W Prokuraturze Toruńskiej, od początku jej istnienia, zgodnie z rozporządzeniami zatrudnieni byli wyłącznie Polacy. Począwszy od 1920 r. w Polsce organizowano kursy dla kandydatów i kandydatek do średniej kariery sądowej, a więc kandydatów na sekretarzy, podsekretarzy, rejestratorów czy aspirantów. W kursie tym wzięli udział wszyscy pracownicy Prokuratury obsadzeni na wyżej wymienionych stanowiskach oraz tzw. siły pomocnicze w sekretariatach, kanceliści⁴⁹.

---

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Rozporządzenie o urzędach i urzędnikach sądowych w b. dzielnicy pruskiej (Tyg. Urz. Naczelnej Rady Ludowej z 1919 r., nr 70, s. 409).

⁴⁶ Rozporządzenie o służbie przygotowawczej średnich urzędników sądowych (Dz. Urz. Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej z 1920 r., nr 11, poz. 97).

⁴⁷ Rozporządzenie o sądowych urzędnikach kancelaryjnych (Dz. Urz. Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej z 1920 r., nr 11, poz. 99).

⁴⁸ Najpierw wybrany kandydat zatrudniany był na próbę na okres 2 miesięcy, po których otrzymywał stanowisko kancelisty. Po trzech latach zadowolającej prokuratora pracy można było awansować na stanowisko rejestratora sądowego. Po kolejnych trzech latach i zdanym egzaminie na podsekretarza sądowego można było ubiegać się o stanowisko sekretarza sądowego.

⁴⁹ APB, sygn. 3, w źródłach zachowało się jedynie pismo informujące o organizowaniu takich kursów i zarazem zaproszenie dla wszystkich pracowników prokuratury. Nie ma jednak potwierdzenia, że pracownicy ci faktycznie wzięli w nim udział.

Przełożonym wszystkich urzędników Prokuratury w okręgu danego sądu apelacyjnego był prokurator przy sądzie apelacyjnym. Do niego należało także prawo przyjmowania i mianowania urzędników średnich, kancelaryjnych i podurzędników⁵⁰. Kandydatów na sekretarzy sądowych do Prokuratury wyznaczał prezes sądu, po wcześniejszym porozumieniu się z prokuratorem⁵¹.

Poza wyżej wymienionymi urzędnikami wyższymi w Prokuraturze zatrudnieni byli także urzędnicy średni i niżsi. Na początku pracowało siedem osób, z czasem liczba ta zwiększyła się z powodu wzrostu napływających spraw. Pierwszym, który objął stanowisko naczelnego sekretarza, był Franciszek Kurzętkowski, na stanowisku sekretarza pracował niejaki Jan Hoffman, kancelistą prokuratury był zaś Jan Manikowski. W urzędzie zatrudnione były trzy stenotypistki: Kazimiera Nowacka, Anna Kasprowiczówna i Amelia Kliczunówna⁵². W niecały rok później obsada nieco uległa zmianie. Ustanowiono etat podprokuratora, którym został Michał Bulmerincq. Poza tym dołożono drugi etat kancelisty, byli nimi teraz Bronisław Borodzicz i niejaki Gużoński. Stanowisko sekretarza początkowo się nie zmieniło, a dopiero pod koniec roku objął je Józef Gajczak. Utworzono nowe stanowisko, podsekretarza, na które awansowała dotychczasowa stenotypistka, K. Nowacka. Powstały kolejne dwa stanowiska: rejestratora, które objęła Maria Kładzińska, i pomocnika woźnego z Alfonsem Nasarzewskim. Zmieniła się obsada stenotypistek, pozostała jedynie Kasprowiczówna i nowo zatrudniona Aniela Janiszewska, której miejsce jeszcze w tym samym roku zajęła Kazimiera Grabowska. Także w 1921 r. doszło do kilku zmian na danych stanowiskach. Woźnym został Bolesław Cichocki, pomocnikiem woźnego zaś Julian Chojnacki. Choć w aktach znajdujemy informację, że posadę kancelistek miały Grabowska, Kasprowicz i Helena Cołbecka, wydaje się, że panie te zajmowały się wyłącznie przepisywaniem brudnopisów, czyli były po prostu stenoty-

---

⁵⁰ Ibid., Okólnik nr 60 z dnia 12 maja 1929 r. do Panów Prezesów Sądów Apelacyjnych i Prokuratorów przy Sądach Apelacyjnych.

⁵¹ Ibid.

⁵² APB, sygn. 3, nazwiska te udało się ustalić z listy składek dla walczących na froncie żołnierzy.

pistołkami. W 1922 r. pomocnikiem woźnego został Jan Ziółkowski, a na miejscu sekretarza Nowackiej zasiadł Antoni Walas. Utworzono nowe stanowisko, gońca, którym został Paweł Gajewski. 15 II 1922 r. na kancelistę przyjęto Józefa Wierzbowskiego, który odpowiedzialny był wyłącznie za dział więziennictwa. 30 XI 1922 r. obsada Prokuratury wyglądała następująco: Gajczak – starszy sekretarz, Walas – sekretarz, Kładzińska – registratora, Grabowska, Kasprończówna, Królówna – kancelistki (stentypistki), Cichocki – woźny, Gajewski – goniec⁵³. W 1923 r. skład osobowy urzędników się nie zmienił⁵⁴. Niestety nie zachował się w źródłach wykaz wszystkich urzędników w okresie istnienia urzędu. Istnieje ogromna luka za lata 1923–1929. Jedynie w aktach dotyczących zapomogi zachowała się wzmianka, iż w 1928 r. woźnym był niejaki Świtajski⁵⁵. Dzięki zachowanej liście składek na fundusz dyspozycyjny Józefa Piłsudskiego, z 1929 r., znamy stan urzędników w Toruńskiej Prokuraturze Apelacyjnej⁵⁶. Jak już wiemy, prokuratorem był Stanisław Janicki, a wiceprokuratorem Michał Bulmerincq. Stanowisko starszego sekretarza sprawował Józef Gajczak, sekretarza zaś Leon Ossowski. Leon Arkusiewicz pełnił funkcję podsekreterza, adiunktem kancelaryjnym był B. Cichocki. Na stanowisku rejestratorki zatrudniona była K. Grabowska, a kancelistami byli Irena Lewandowska i Józef Korkowski. Na stanowisku woźnego zasiadł Władysław Jankowski, a jego pomocnikiem był Jan Krabaczewski⁵⁷. W 1931 r. prokuratorem był Karol Jawornik, wiceprokuratorami zaś M. Bulmerincq i Leon Plejewski. W drugiej połowie 1931 r. miejsce Bulmerincq'a zajął Krzysztof Bieńkowski. Naczelnym sekretarzem był nadal J. Gajczak. Na stanowisko kancelisty zatrudniono Józefa Orko-

⁵³ Ibid., wykaz urzędników średnich, kancelaryjnych i niższych funkcjonariuszy prokuratur apelacyjnego okręgu toruńskiego według stanu z dnia 30 XI 1922 r. (tu przedstawiony został tylko wykaz urzędników z Prokuratury w Toruniu).

⁵⁴ Księga adresowa miasta Torunia wraz z Podgórzem i powiatem Toruń-Wieś z 1923 r.

⁵⁵ APB, PSAwT, sygn. 47 – Udzielanie jednorazowego zasiłku dla funkcjonariuszy państw., sędziów i prokuratorów oraz osób wojskowych, emerytów, wdów i sierot, kredyty na zapomogi dla urzędników i wnioski o przyznanie zapomogi.

⁵⁶ Ibid., sygn. 43 – Lista składek urzędników państwowych i samorządowych na fundusz dyspozycyjny Józefa Piłsudskiego.

⁵⁷ Ibid.

skiego⁵⁸. Ten sam skład urzędniczy utrzymał się w kolejnym roku⁵⁹, choć w czasopiśmie „Słowo Pomorskie” pojawiła się wzmianka o zmianach w obsadzie Prokuratury, a mianowicie, 9 I 1933 r. dotychczasowy wiceprokurator Mieczysław Sochaczewski został przeniesiony na stanowisko prokuratora do Sądu Okręgowego w Grudziądzu, a na jego miejsce powołano Tadeusza Poleskiego (dotychczasowego wiceprokuratora Sądu Okręgowego w Grudziądzu)⁶⁰. W 1933 r. zastępcą prokuratora został T. Marski, adiunktem kancelaryjnym K. Grabowska, woźnym zaś F. Wilczyński⁶¹.

Poza wymienionymi wcześniej ustawami i rozporządzeniami dotyczącymi wszelkich spraw związanych z urzędnikami, wydano także inne w sprawie stroju urzędowego, zarówno prokuratorów, jak i średnich urzędników zatrudnionych w urzędach wymiaru sprawiedliwości⁶². W 1921 r. wyszło zaś rozporządzenie dotyczące odznak służbowych dla woźnych służbowych w b. dzielnicy pruskiej⁶³, z którego to obowiązku zwolnieni zostali już po niespełna dwóch latach⁶⁴. Pod koniec lat dwudziestych XX w. przystąpiono do uregulowania spraw związanych z noszeniem stroju urzędowego przez sędziów i prokuratorów podczas rozpraw. Rozporządzeniem ministra sprawiedliwości z dnia 25 VI 1929 r. ustanowiono, iż strojem tym, zarówno dla sędziów jak i prokuratorów, jest toga i biret⁶⁵. Okólnikiem z 1932 r.

---

⁵⁸ Ibid., sygn. 25 – Akta prezydialne w sprawie pomocy bezrobotnym.

⁵⁹ *Książka adresowa informacyjna miasta Torunia*, oprac. A. Krzyżanowski, Toruń 1932, s. 72.

⁶⁰ *Słowo Pomorskie* nr 7 z 10 I 1933 r., s. 1.

⁶¹ T. Pietrykowski, op.cit., s. 20.

⁶² Zarządzenie 245 w przedmiocie odznak dla urzędników wymiaru sprawiedliwości w b. dzielnicy pruskiej (Dz. Urz. Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej z 1920 r., nr 28).

⁶³ Rozporządzenie 200 w przedmiocie odznak służbowych dla woźnych sądowych w b. dzielnicy pruskiej (Dz. Urz. Ministerstwa b. dzielnicy pruskiej nr 31 z 8 XI 1921 r., s. 504).

⁶⁴ Rozporządzenie 36 z 12 V 1923 r. w sprawie skasowania odznak służbowych ustanowionych dla woźnych w okręgach sądów apelacyjnych w Poznaniu i Toruniu (Dz. Urz. Ministerstwa Sprawiedliwości nr 10 z 15 V 1923 r.).

⁶⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 VI 1929 r. w sprawie wprowadzenia togi i biretu jako stroju urzędowego dla sędziów i prokuratorów przy rozprawach (DzU, 1929, nr 47, poz. 394).

ustanowiono także jednakowy strój dla urzędniczek pracujących we wszystkich instytucjach wymiaru sprawiedliwości⁶⁶.

Wnikliwe przeanalizowanie źródeł pozwoliło na, w miarę dokładne, ustalenie składu personalnego omawianego urzędu, tak prokuratorów, jak i sądowych urzędników kancelaryjnych. Co prawda występują pewne luki, wynikające ze wspomnianego już, jedynie fragmentarycznego zachowania się akt wytworzonych przez Toruńską Prokuraturę. Aby ułatwić „zilustrowanie” przemian personalnych przedstawiono je także w formie tabelarycznej (tabele I i 2).

Likwidacja Prokuratury

Sąd Apelacyjny w Toruniu, a co za tym idzie także i Prokuratura, zostały zniesione na mocy Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 27 X 1933 r.⁶⁷ Pomimo usilnych starań zarówno prezesa sądu, jak i prokuratora, z dniem 1 stycznia zakończyła działalność Apelacja Toruńska jako odrębna jednostka administracji sądowej, która swoim zasięgiem obejmowała obszar całego Pomorza⁶⁸. Teren działania Prokuratury Toruńskiego Sądu przeszedł pod kompetencje Prokuratury Sądu Apelacyjnego w Poznaniu⁶⁹.

---

⁶⁶ Okólnik nr 1651/II. A/32 w sprawie noszenia płaszczy biurowych przez urzędniczki pracujące w Ministerstwie i wszystkich instytucjach wymiaru sprawiedliwości, tj. sądach, prokuraturach i więzieniach, w czasie zajęć biurowych (Dz. Urz. Ministerstwa Sprawiedliwości z 1932 r., nr 10, s. 195).

⁶⁷ Rozporządzenie z dnia 27 X 1933 r. w sprawie zniesienia Sądu Apelacyjnego w Toruniu, zmiany granic okręgów Sądów Apelacyjnych w Poznaniu i Warszawie, zniesienia Sądu Okręgowego we Włocławku oraz zmiany granic okręgów Sądów Okręgowych w Łodzi i Toruniu (DzU, 1933, nr 85, poz. 634).

⁶⁸ T. Pietrykowski, op.cit., s. 5.

⁶⁹ O pertraktacjach pomiędzy Ministerstwem Sprawiedliwości a Sądem Apelacyjnym zob. także w: W. Burek, *Sąd Apelacyjny. Co przemawia przeciw jego zniesieniu w Toruniu*, Słowo Pomorskie z 15 I 1933 r., nr 12, s. 10; *Zostawić Sąd w Toruniu! Przemówienie p. Kł. Narodowego Stefana Sacy wygłoszone na posiedzeniu Sejmu w dn. 12 bm.*, Słowo Pomorskie z 15 I 1933 r., nr 12, s. 3; *Zniesienie Sądu Apelacyjnego w Toruniu postanowione*, Słowo Pomorskie z 19 X 1933 r., nr 241, s. 1; APB, PSAwT, sygn. 138 – Zamknięcie Sądu Apelacyjnego w Toruniu (rewizja składu etatów prokuratorskich i urzędniczych).

Tabela 1.
 Personel Prokuratury Sądu Apelacyjnego w Toruniu w latach 1920–1926

Stanowisko	1920	1921	1922	1923	1926
Prokurator	E. Łukanowski	E. Łukanowski	–	E. Łukanowski	Z. Lewandowski
Zastępca prokuratora	Z. Lewandowski	Z. Lewandowski	–	Z. Lewandowski	–
Podprokurator	M. Bulmerincq	M. Bulmerincq	–	M. Bulmerincq	–
Naczelny sekretarz	F. Kurzętkowski	–	J. Gajczak	J. Gajczak	–
Sekretarz	J. Hoffmann	J. Hoffmann J. Gajczak	A. Walas	A. Walas	–
Podsekretarz	–	K. Nowacka	–	–	–
Kancelista	J. Manikowski	B. Borodzicz Guzoński	J. Wierzbowski	–	–
Registrator	–	M. Kładzińska	M. Kładzińska	–	–
Stenotypista	K. Nowacka A. Kasprowiczówna A. Kliczunówna	A. Kasprowiczówna A. Janiszewska K. Grabowska H. Cołbecka	A. Kasprowiczówna K. Grabowska H. Królfówna	–	–
Adiunkt kancelaryjny	–	–	–	–	–
Woźny	B. Cichocki	B. Cichocki	B. Cichocki	–	–
Pomocnik woźnego	–	Naszarzewski J. Chojnacki	J. Ziółkowski	–	–
Goniec	–	–	P. Gajewski	–	–

Tabela 2.
 Personel Prokuratury Sądu Apelacyjnego w Toruniu w latach 1929 – 1933

Stanowisko	1929	1930	1931	1932	1933
Prokurator	S. Janicki	K. Jawornik	K. Jawornik	K. Jawornik	K. Jawornik
Zastępca prokuratora	M. Bulmerincq	-	M. Bulmerincq L. Plejewski K. Bieńkowski	L. Plejewski K. Bieńkowski	T. Marski
Podprokurator	-	-	-	-	-
Naczelny sekretarz	J. Gajczak	-	J. Gajczak	J. Gajczak	L. Ossowski
Sekretarz	L. Ossowski	-	-	-	L. Arkuszewski
Podsekretarz	L. Arkuszewski	-	-	-	-
Kancelista	J. Lewandowska J. Korkowski	-	J. Orkowski	-	-
Registrator	K. Grabowska	-	-	-	-
Stenotypista	-	-	-	-	-
Adiunkt kancelaryjny	B. Cichocki	-	L. Arkuszewski	L. Arkuszewski	K. Grabowska
Woźny	W. Jankowski	-	-	-	F. Wileczyński
Pomocnik woźnego	J. Krabaczewski	-	-	-	-
Goniec	-	-	-	-	-

Jak się wkrótce okazało, nie był to najlepszy pomysł, gdyż już w 1938 r. wprowadzono ustawę reaktywującą Sąd Apelacyjny w Toruniu⁷⁰, który rozpoczął swą działalność 1 X 1938 r.⁷¹ Tym razem w skład obszaru należącego do Sądu Toruńskiego weszły okręgi sądów okręgowych w Bydgoszczy, Chojnicach, Gdyni, Grudziądzu i Toruniu.

Niestety, wybuch drugiej wojny światowej przerwał funkcjonowanie Sądu Apelacyjnego w Toruniu. Zmieniły się granice państwa, przekształceniu ulegały także granice województw. Do dziś jednak nie udało się przeforsować decyzji o ponownym utworzeniu sądu najwyższej instancji w naszym regionie. Obecnie podlegamy apelacji w Gdańsku, która pod względem obszaru jest jedną z największych w kraju i, jak się wydaje, w najbliższym czasie sytuacja ta nie ulegnie zmianie.

Prosecutor's Office of the Court of Appeal in Toruń in the inter-war period

The article addresses the theme of the Prosecutor's Office of the Court of Appeal in Toruń in the years 1920–1933.

The author shows the process of taking over the judiciary by Polish authorities after Poland became independent. Next, she discusses the system and organization of the judiciary in the inter-war period. Those issues should be treated as the introduction to the subject of the establishment of appeal in Pomerania Province.

The author goes on to present the circumstances of creating the unit together with its district Prosecutor's Offices.

Another issue discussed is the question of the location of the Prosecutor's Office taking into account all changes of place and equipment. The article also deals with the issue of the project to move the unit to another location, which was not carried out as Toruń's Prosecutor's Office was liquidated.

Furthermore, the author presents the personnel of the office, from prosecutors, their deputies, clerks down to caretakers.

---

⁷⁰ Ustawa z dnia 9 IV 1938 r. o utworzeniu Sądu Apelacyjnego w Toruniu (DzU, 1938, nr 26, poz. 230), zob. także: *Sąd Apelacyjny będzie w Toruniu*, Słowo Pomorskie z 26 II 1938 r., nr 18, s. 2.

⁷¹ A. Perlińska, op.cit., s. 4.

To sum up, the author addresses the question of liquidating the Prosecutor's Office, which, as was shown in subsequent years, was not a good idea.

Die Prokuratur am Appellationsgericht in Thorn während der zwanzigjährigen Zwischenkriegszeit

Der vorliegende Artikel widmet sich der Prokuratur des in den Jahren 1920–1933 wirkenden Appellationsgerichts in Thorn.

Die Autorin stellt den Prozess der Übernahme der Exekutive durch den polnischen Staat nach der Wiedererlangung der Unabhängigkeit dar und kommt anschließend zur Besprechung der Verfassung und Organisation des Gerichtswesens in der Zwischenkriegszeit.

Die obigen Fragen sollen als Einführung in das Thema der Einrichtung der Appellation in der Wojewodschaft Pommern behandelt werden. Anschließend werden die Umstände der Entstehung der besprochenen Einrichtung zusammen mit ihren ihr unterstehenden Bezirksprokuratoren und ihren Bezirken dargestellt. Ein weiteres aufgegriffenes Motiv ist die Frage nach dem Sitz der Prokuratur unter Berücksichtigung aller Umzüge und der Ausstattung der Räumlichkeiten. Besprochen wird dabei auch die Frage eines weiteren Umzugsvorhabens, zu dem es wegen der Auflösung der Thorner Prokuratur jedoch nie kam. Dargestellt wird ebenso die personelle Zusammensetzung des Amtes – beginnend mit den Prokuratoren über ihre Vertreter und Kanzleibeamte bis hin zu den Gerichtsdienern.

Zusammenfassend berührt die Autorin die Frage der Auflösung dieser Einrichtung, was sich – wie die Erfahrungen der folgenden Jahre zeigten – als Fehlentscheidung erwies.